

אֵהָלָהָלָל

יתרו

r0548474308@gmail.com

לע"נ מרת רחל לוי בת תמרה ז"ל

וישמע יתרו (יח א)

בגמ' זבחים (קטז). מה שמועה שמע ובא ונתגייר ר' יהושע אומר, מלחמת עמלק שמע. ר' אלעזר המודעי אומר מתן תורה שמע ובא. ור' אליעזר בן יעקב אומר קריעת ים סוף שמע ובא.

יש להבין מאי הנפק"מ בפלוגתתם.

נפק"מ א'

בספר **קרבן אש"ה** (שמאע) ונראה דקשיה להו לרז"ל בטעמיה דקרא דאיך אפשר בשומעו יציאת מצרים תוך זמנם יבוא להתגייר דמודעת זו בכל הארץ כי הוא אמר ויהי ועבדום וענו אותם ד' מאות שנה ואיה איפה אמיתת דבריו ולא איש א-ל ויכזב ולכן באו רבותינו ז"ל בנתינת טעם כל אחד ואחד להוסיף טעם עם טעמא דיציאת מצרים שמורה שיצאו בזמנם ודבר אלוקינו יקום לעולם ולא יחל דברו ועל זה אמור רבנן בטעמא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

ר' יהושע אומר מלחמת עמלק שמע מצורף ליציאת מצרים וזה הורה גבר דישראל יצאו בזמנם.

והוא בהקדים מה שכתב הרב בעל 'שמע יעקב' (בפרשת וארא) דטעות פרעה הייתה כסברת טרנופוס הרשע, שישראל דומים לעבד שכעס עליו רבו דכל מי שמכביד עליו עושה נחת רוח לקונו, ולכך הקב"ה בתחילת שליחות משה התרה בו "כה אמר ה' בני בכורי ישראל" והוי יודע שכל שאתה מכביד עמל עליהם, עתיד אתה ליתן את הדין עליהם.

וידוע גוי ששבת חייב מיתה, היינו טעמא משום דהוי משתמש בשרביטו של מלך דאסור לעבד להשתמש בשרביטו של מלך, משא"כ ישראל שהם בניים למקום.

וידוע טעם ביאת עמלק משום שלא שמרו את השבת, כמו שאמרו ז"ל (שבת קיח): ויהי ביום השביעי וגוי' וסמך ליה ויבא עמלק. נמצינו למדים דביאת עמלק על ישראל מטעם שלא שמרו את השבת. מוכח דדין בניים יש להם ומי שמכביד עולו עליהם נענשו.

אמור מעתה, דיתכן היינו דקאמר ר"י מה שמועה שמע מצורף ליציאת מצרים, דמינה מוכח דיצאו ישראל בזמנם ובא להתגייר, וקאמר מלחמת עמלק שמע ובא, ובה ידע נאמנה דישראל יש להם דין בניים מדנענשו על שלא שמרו את השבת וא"כ כל מה שהכביד עליהם פרעה הרשע ניתן להיפרע ויצא קושי השעבוד לתשלום הזמן וישראל יצאו בזמנם ממצרים וה' אלוקים אמת ובא להתגייר ולהדבק בישראל.

ר' אלעזר המודעי אומר מתן תורה שמע. והוא נמשך כלפי מה שדרשו רבני אשכנז שטעם יציאת ישראל לפני זמנם, הוא מטעם שהיה דבר ה' אל משה "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה", ודבורו של הקב"ה הוי מעשה, ומאז נתקדשו, והקדש מפקיע מידי שעבוד (עי"ש באורך, הובאו דבריהם בספר שארית יעקב פרשת בלק).

אשר עפ"י אפרש היינו דקאמר ר"א המודעי מ"ת שמע ובא עם יציאת מצרים דהיינו שנתקדשו, וכיוון שנתקדשו פקע שעבודם ובזמנם יצאו.

ר"א בן יעקב אומר קריעת ים סוף שמע ובא מצורף ליציאת מצרים, ובה ידע נאמנה שבזמנם יצאו.

והוא סובר והולך כלפי מה שדרשו חז"ל בסדר בשלח (מדרש רבה כב ב) "ישלח ממרום יקחני", אמר ר' אבהו משל למי שראה הגייסות באות עליו והיה בנו עמו, מה עשה, נטל בנו בידו והיה נלחם עם הגייסות בשניה, אמר לו בנו, אבא, לא אחסר אותם שתי ידיים, אחת שהיתה מחזקת אותי ואחת שהורג בגויים, כך אמרו ישראל להקב"ה יהי שלום על אותם שני ידיים אחת שהייתה מצלת אותנו מן הים ואחת שהייתה מנערת המצריים שנאמר "ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויבי" ע"כ.

ולכאורה קשה למאי דקיימא לן (סנהדרין לט). הקב"ה כהן הוא, איך היה מטמא את עצמו להטביע המצריים. ואין לנו אלא תירוץ רבותינו בעלי התורה (בהגהה תוד"ה במאי) דישראל נקראו בנים (שבת לא). וכהן מיטמא לבנו.

אמור מעתה היינו דקאמר ראב"י קריעת ים סוף שמע ובא עם יציאת מצרים, ובה ידע שישראל דין בנים יש להם ממה שהטביע למצריים וטימא עצמו בעבור ישראל, וא"כ כל מה שהכביד פרעה עולו עליו יש בו כדי להיפרע ויצאו בזמנם מסיבת קושי השעבוד, משום הכי בא והתגייר שראה אמיתות דברו יתברך שלא נפל אחד מכל דברו אשר דיבר, ומשום הכי נתגייר.

נפק"מ ב'

בספר **אשל אברהם** (חיות) המצריים היו חושבים שכל המכות והעונשים שהיו במצרים היו בעבור רשעת פרעה ולא בזכות ישראל על כן נשאר ליבם לרדוף. אמנם בקריעת ים סוף הכירו ואמרו שכל המכות היו בעבור ישראל ואמרו חז"ל בשעה שעברו ישראל בים, אמרה מידת הדין לפני הקב"ה, רבשי"ע הללו עע"ז והללו עע"ז מה בין אלו לאלו וכו' והשיב הקב"ה ישראל עתידים לקבל את התורה ואף גם זאת במלחמת עמלק קיטרג עליהם מה"ד כמו שפירשו רז"ל על שאמרו היש ה' בקרבנו אם אין, חייכם שהכלב בא ונושך אתכם, ע"כ בא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, שהיו פרודים באמונה, ועשה עמהם ה' ב"ה ברחמיו נפלאות נגד הטבע, מפני שעמלק ועמו היו מלומדי מלחמה מנעוריהם, וישראל היו באים מארץ שביים עייף ויגע ולא מלומדי מלחמה. נמצא מדרך הטבע לא היה אפשרי בעולם שישראל יכולים להם. אמנם זה היה ראשונה שהראה להם הקב"ה שלא בחרב ובחנית יעשה מלחמה כי לה' לבדו במלחמה, כמו שכתוב והיה כאשר ירים משה וכו' ויחלוש יהושע את עמלק, וזה היה נס מפורסם. ובזה הנס נגלות לנו ולבנינו כמו שאחז"ל על הפסוק כי יד על כס וכו' נשבע הקב"ה בכסאו שאין שמו שלם וכסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק, וזה יהיה בזמן הגאולה שיבא המשיח בקרוב בימינו בעז"ה.

וזה שאמרו, מה שמועה שמע. שהיה קשה להם מה אריכות הלשון את כל אשר עשה וכו'.

אמר ר' אליעזר קריעת ים סוף שהוא נס מפורסם מאהבת ה' את ישראל ומלחמת עמלק, וא"ת שהיו ישראל ראויים לנצח, ע"כ אמר שהיא כתובה בצידה ר"ל מה שכתוב בצידה שלא היו מאמינים באמונה שלימה שאמרו היש ה' בקרבנו וכו' זה כתוב בצידה ואעפ"י החליש אותם יהושע, זה נס גדול מאהבת ה' אותם כאב אל בנו וזה ראייה כי הוציא ה' את בני מצרים ר"ל אע"פ שקיטרג מה"ד.

ובא ר' יהושע והוסיף לומר שמתן תורה שמע ר"ל שכל אלו השלושה היו בזכות התורה וזה העיקר ועל כן בא יתרו.

נפק"מ ג'

בספר **ויחל משה** (פיגיוטו) מבאר כי הנה על יתרו עברו על ראשו כל מים הזדונים, שלא הניח ע"ז שלא עבדה.

ואתא ר"י ואמר שסברת כת האומרים שהעולם קדמון ואין שם אלוך ח"ו, עתה נתחדשו לו הלכה ליתרו בסתירת הדעה הזו ממלחמת עמלק, והוא שבמלחמת עמלק כתוב והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכו' ורז"ל בראש השנה (פ' ראוהו ב"ד) אמרו וכו' ידיו של משה עושות מלחמה וכו' ועיי"ש במהרש"א.

והנה וודאי אחד השומע ענין מלחמת עמלק ישפוט בצדק שיש לעולם בורא ומנהיג ותיבטל מדעתו הדעה הנפסדת שהעולם קדמון ואין שם אלוך, שהרי אם לא יש ח"ו שם אלוך וצופה ומביט על הנשמעים אליו וסרים למשמעתו היאך היה זה הדבר כשיירים משה ידו וגבר ישראל וכו'.

וגם לפי דברי רז"ל שפירשו שכל זמן שישראל מסתכלים כלפי מעלה וגוי' היאך היה הדבר הזה לפי דעתם המעופשת שאין שם אלוך והרי אין זה דבר תלוי בלב אלא וודאי השגחה אלוקית היא זו והוא סבר ר' יהושע שאמר יתרו מלחמת עמלק שמע ובא ונתגייר שאין זה דרך הטבע לומר עולם כמנהגו נוהג והוא קדמון. דרחוק מאוד דבר זה

מדרך הטבע אלא וודאי שיש מציאות ה' בעולם ודבר זה הוא שהחזיר יתרו מסברתו זאת והאמין שיש אלוך בעולם. וזהו כל אשר עשה אלוקים שעשיה זאת היא מאלוקים שלא כסברתו מתחילה שהעולם קדמון ואים שם אלוך וכל מה שנעשה במצרים לא ה' פעל כל זאת, עתה חזר בו מסברא זו והודה שה' הוא העושה במצרים והוא המוציא את בניי מצרים ושלא כסברת בלק שאמר הנה עם יצא ממצרים יצא מעצמו אלא כי הוציא ה' שיש שם אלוך בעולם וכאמור.

ועדיין צריכים אנו למודעי לתרגם סברת ר"א המודעי שאמר מתן תורה שמע ובא.

דאפשר דגם זה סתר לסברת הכת האחרת שסוברים שיש אלוך אבל מרוב גבהותו אינו מביט בתחתונים וסתירת הדעה הזו היא ממתן תורה שניתנה בקולי קולות ומלבד שירד ה' לראות בתחתונים אלא תא חזי היכן, וירד על הר סיני, שהור שפל שבהרים, לסתור הדעה ההיא שסוברת שמרוב גבהותו אינו מביט בתחתונים.

והיינו דקאמר ר"א המודעי שמתן תורה שמע ובא ונתגייר ר"ל ממתן תורה שניתנה לתחתונים וגם בנתינתה בהר שפל זה סיני דבר זה שמע ובא ונתגייר וחזר בו מסברתו הראשונה שהיה סובר עם שיש אלוך בעולם מ"מ מרוב רוממתו אינו משגיח בתחתונים לזה שמע נתינתה של תורה שניתנה באש ובקולות וגם וירד ה' על הר סיני השפל, ביטל סברתו זאת, כי אדרבה כי רם ה' ושפל יראה וחזר והודה ג"כ כי כל אשר נעשה במצרים הכל הוא ממנו יתברך הוא העושה הוא המשגיח הוא המוציא. והוא אומר וישמע יתרו מתן תורה שמע ובא ומזה ידע נאמנה שה' משגיח בתחתונים וא"כ למפרע כל אשר נעשה במצרים הוא מהשגחתו יתברך והיינו דקאמר כל אשר עשה אלוקים שהוא המשגיח וכי הוציא שהוא המוציא את ישראל ממצרים ולא מעצמו יצאו כסברת בלק אלא ה' הוא המשגיח והמוציא וכאמור.

ומעתה נשאר לנו לבאר סברת ראב"י התנא השלישי שאמר קריעת ים סוף שמע ובא.

והוא על פי מה שהבאנו לעיל סברת המינים שאומרים שתי רשויות יש, וטעמם שפועל הטוב אינו פועל הרע וכן להיפך.

וסתירת סברא זו מכל מכות מצרים ובפרט קריעת ים סוף ששם היו שני הפכים בנושא אחד טוב ורע כמו שכתב מהר"ם אלשיך.

והוא הנרצה במאמר ראב"י שאמר מה שמועה שמע יתרו עד שחזר בו מסברתו זאת ששני רשויות יש ח"ו, לזה אמר קריעת ים סוף שמע ובא ונתגייר.

כי משם הוראה יש שפועל הטוב הוא פועל הרע ובהכי נסתרה הדעה הנפסדת הלזו ובא ונתגייר.

נפק"מ ד'

בספר שפתי דעת (לבעל הכלי יקר) מבאר כי יתכן לפרש מחלוקתם אם יתרו היה מתגייר מאהבה או מיראה או מחמת קיבול פרס.

כי הסובר מ"ת שמע ובא, סובר שנתגייר מאהבה, כי לא היה לו שום תכלית אחר, אלא קבלתן התורה.

והסובר מלחמת עמלק שמע ובא, סובר שנתגייר מיראה, שיתרו היה דר סמוך לו כמ"ש (שמואל א' טו' ו') ויאמר שאול אל הקני רדו סורו מתוך העמלקי פן אוסיפך עמו ואתה עשית חסד עם ישראל וגו'.

והסובר קריעת ים סוף שמע ובא, סובר ששמע מן ביזת הים ורצה גם הוא בביזה. ויש קצת סמך לדבר מדקאמר אליו משה (במדבר י לב) והיה הטוב אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך. ואע"פ שסופו לשמה, מ"מ יכול להיות תחילתו שלא לשמה ומתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים נ:).

ועי' ברא"ם ובחי' המהרש"א